

A MŰVELŐDÉSUGYI MINISZTERIUM
DIAFILM-SOROZATA

az általános iskola 5. osztályának magyar irodalom tanításához

TANSZERISMERTETŐ

Hortobágy–Debrecen

Kiadja:
Magyar Diafilmgyártó Vállalat
Budapest, 1967.

Készült
az **Iskolai Taneszközök Gyára Kutató Osztályának**
irányításával

Koltai Endréné
munkája

A képek témája

1. kép: Felirat
2. kép: Magyarország térképe, domborzata és vizei.
Hortobágy, Debrecen felirat kinagyítva.
3. kép: Magasból a sik, végeláthatatlan táj, kis tanya.
4. kép: Markó Károly: Alföldi táj c. képének reprodukciója.
5. kép: Végtelen pusztaság - előtérben gémeskutak -,
távoli ménes foltja.
6. kép: Itatás a gémeskútnál, csikós.
7. kép: Delelő gulya
8. kép: Juhnyáj, az előtérben lila bojtorján.
9. kép: Alkony, vágató ménes.
10. kép: Napnyugta, ökrök, pásztor körvonalával.

11. kép: Tőkésréce
12. kép: Fácánkakas felröppenőben.
13. kép: Gólyák a fészken.
14. kép: Sik vidék tóval, fölötte és a vízben gólya, a
parton sás.

15. kép: Bevezető kép: Mit lát a mai utazó?
16. kép: Kisborjak a karámban.
17. kép: Palántázógép.
18. kép: Megművelt sikság, az út mellett kerékpárok.
19. kép: A halastóból gazdag zsákmányt emelnek a csónakba.

20. kép: A csárda
21. kép: A kilenc lyukú hid, a parton gyerekek játszanak.
22. kép: Csontváry: A viharos Hortobágy c. képének reprodukciója.
23. kép: Modern hid, műúttal, rajta autók.
24. kép: Légi felvétel Debrecenről, felirattal.
25. kép: A debreceni temető, Csokonai sirjával.
26. kép: Jellegzetes alföldi település, városszéli házak.
27. kép: Utcakép, közelebb a város központjához.
28. kép: Debrecen központi tere a Nagytemplommal.
29. kép: A Nagytemplom közelről.
30. kép: Az ősi kollégium épülete, egykori rajz.
31. kép: A kollégium ma, kívülről, előtte a Bocskai-szobor.
32. kép: A kollégium ma, kívülről oldalnézetben.
33. kép: A kollégium udvara ma, háttérben a tanulók.
34. kép: A kollégium könyvtára.
35. kép: Régi könyvek egymás mellett, írójuk, címük olvasható.

A képek felhasználásának lehetőségei és módjai

A Hortobágy-Debrecen c. diafilm képsora az általános iskola 5. osztályos Magyar irodalmi olvasókönyvének

következő szemelvényeihez ad vizuális eszközt:

Petőfi: Az Alföld c. költeményéhez és
Hortobágy, dicső rónaság c. útlevél részle-
téhez.

A képek válogatásánál azonban nem volt utolsó szempont
a leíró fogalmazás fogalmának megtanítása után a sor-
rend gyakorlására is alkalmas képsor összeállítása.

A képsor a következő egységekre bontható:

1. A hortobágyi sík vidék, jellemző állat- és madár-
világával /2-14. kép/
2. Mit lát a mai utazó a Hortobágyon? /15-19. kép/
3. Hortobágy régi nevezetességei: a csárda és a hid;
s a mai Keleti-főcsatornán átvezető hid, műút./20-
23.kép/
4. Leírás az útközbeni haladás érzékeltetésével:
  - a/ Debrecen szélétől a Nagytemplomig /25 -
29. kép/
  - b/ Az ősi kollégium épületétől, ennek környé-
kére /30-34. kép/

A Tanterv utasításának megfelelően a tanári kézikönyv
tananyagbeosztásának levegőssége számol azzal, hogy a
Tájak és emberek c. fejezet az 5. osztályos anyag tu-

lajdonképpen próbaköve, legnehezebb része. Nemcsak azért, mert a gyerekek által jól ismert és szeretett meséket nehezebb szemelvények váltják föl, hanem ebben a fejezetben kerül sor a leíró fogalmazás megtanítására is.

A tankönyv leíró részéből 6 szemelvényt kell megtanítani. A dolgozatra szánt órákkal együtt 6 óra van a gyakorlásra is. Élnünk kell tehát a vetítés lehetőségével, mert a tanulók számára meglehetősen nehéz leírást az ehhez a részhez készült diafilmek /Balaton, A tenger, Hortobágy/ részleteinek bemutatásával nagyban megkönnyíthetjük. Megkönnyítjük pedig azért, mert ennek a korosztálynak a hallatlan konkrétság a sajátossága. Az országban nagyon sok olyan 5. osztályos gyermeknek tanítjuk az előbb felsorolt műveket, akik még nem jártak ezeken a vidékeken. A képsorral elsősorban ezekhez a tanulókhöz kívánjuk közelebb hozni e tájakat, így az Alföld képeit is. A hortobágyi táj mellett az ismertebb állattenyésztési képek, valamint a madárvilág, a korszerű növényápolás, s a napszakok változása együtt található a filmekben, s ezen belül a leírás szemléltetése konkrétá teheti tanulóink előtt az elméleti tudnivalókat, elvont fogalmakat.

De ezeknek a diafilmeknek a konkrét vizuális szemléltetésen kívül nagy nevelési feladataik is vannak.

"A téma alapvető nevelési célja az, hogy tanulóinkban

tovább mélyítsük a hazaszeretetet érzését azáltal, hogy megmutatjuk a magyar haza irodalomban is sokszor kifejezett szépségét, gazdagságát, nagy íróink példamutató ragaszkodását szülőföldjükhöz és népükhöz. A múlttól és a máról szóló szemelvények következetes összevetésével pedig azt is meg kell értetnünk tanulóinkkal, és élménnyé kell tenni számukra, hogy a magyar táj, a magyar haza szeretete egyet jelent szocialista eredményeink és az ezeket létrehozó dolgozó nép szeretetével.

Ügyelnünk kell azonban arra, hogy tanulóink hazafias érzései sovíniszta színeket ne kapjanak. Ne azt lássák meg tehát, hogy a magyar föld a legszebb a világon, hanem azt, hogy a mi számunkra a legszebb. Más népek fiait is a saját hazájukat tartják a leggyönyörűbbnek, ahhoz vonzódnak minden érzésükkel. Minden ország egyaránt szép, de mindenki ahhoz ragaszkodik legjobban, amelyikben született, él és dolgozik.

A hazaszeretet érzelem. Nevelésünknek ezért itt is érzelmi alapokból kell kiindulnia." - írják a szerzők, a Tantervre alapítva megállapításait.

Azt akartuk tehát, hogy erről a tájról is olyan képeket tudjunk bemutatni, amelyek alkalmasak annak a hangsúlyozásnak a felkeltésére, ami Petőfit és Jókait olyan magasfokú elragadtatásra készítette és, hogy a szülőföld, a haza egy tája láttán érzelmeiket keltsük a tanulóknál.

Ezért választottuk a leiró fogalmazás sorrendjének szemléltetésére, az útközbeni haladás érzékeltetésére szóló képeket Debrecenről. A nagy múltú város, a nevezetes történelmi események színhelyévé vált Nagytemplom, az ősi kollégium, annyi nagy költőnk, írónk diákorának színhelye, ahol ma könyveiket becsben őrzik - haladó hagyományaink szép ápolására, tiszteletére is nevel.

Az eddigiekben a Hortobágy-Debrecen c. diafilmnek a Tájak és emberek c. fejezet nevelési oldalához kapcsolódó céljairól beszéltünk.

A tervezésben természetesen a didaktikai feladatokat is igyekeztünk megvalósítani.

"A leirást különös gonddal kell megtanítanunk, mert ehhez fogalmazási anyag is társul" - írja máshelyütt a kézikönyv. "Először csak a tájleírás egyik módját tanítsuk meg és gyakoroljuk. /Egy pontról nézve a tájat a közelebbitől a távolabbi felé vagy a távolabbtól a közelebbi felé haladva./ Nagyon fontos, hogy a tárgyak egymáshoz való viszonyát kifejező helyhatározók használatát is begyakoroltassuk."

Bármelyik - előbb említett - szempont szerinti tanításnál akarjuk is felhasználni a képeket, ne feledjük, hogy az Alföld képeivel már korábban is találkoztak. A János vitéz Vihar a pusztán c. fejezet ide illő rész-

leteit elevenítsük fel:

"A puszta, mint tenger, feküdt körülötte;
A nap fölkelésétől a nap enyészéig
Egyenes rónaság nyújtózkodott végig."

E költői kép konkrét megfogalmazást kapott a képsor 3. és 4. képében. A 3. kép a sík rónaságot hiven mutatja be, de "a puszta, mint tenger, feküdt körülötte" - igazán id.Markó Károly: Alföldi táj gémeskúttal c. festményén érezhető. Kapcsoljuk hozzá Petőfi útilevelének ide illő részletét: "Megállok a közepeden, s körültekintek...." "Mégmérhetetlen a láthatár, olyan, mint egy kerek asztal."

Felhivnánk mindjárt kollégáink figyelmét arra, hogy a 4.-10. képig, majd a 12., 14., 15., 18., 21., 23., képen ezt a végtelenséget ismételten mutassák meg. Ezeknek a képeknek, igaz, más az elsődleges mondanivalójuk, de a háttérben, a horizontig terül el a sík vidék, s nem egy képen "egy felhőcske sem homályosít".

Ebből, a költő által a Hortobágyra vonatkozó leglényegesebb jellemzőből indultunk ki, ezt fejezi ki a művész is. Ezen a képen megjelenik a gémeskút is, mint a másik alföldi jellegzetesség, ezért következik a gémeskútak képe az itatóvályúkkal, s így kapcsolódhat az útilevél költői szövegéhez, mert ehhez méltó képek mu-

tatják meg a "T" alakú gémeskutakat, vékony ostorfájukkal. Az eddigiek és a 6. és 10. képek segítségével, a leíró fogalmazás sorrendjével kapcsolatban megvalósítjuk azt az esetet, amikor kiválasztunk egy nézőpontot, s ahhoz viszonyítva mutatjuk be a táj részleteit. A távolban, közelünkben, az itató mellett, a kép előterében, tőlünk jobbra stb. viszonyító helyhatározók jól gyakorolhatók.

"Nem volt virág, nem volt fa, nem volt bokor ott", - találkoztak ugyancsak az előbb már említett János vitézben az alföld leírásával a gyerekek; a gémeskút, ménes, gulya képei ezt is jól bizonyítják, sőt a juhnyáj /8. kép/ felvétele ugyanezt bizonyítja, azzal a különbséggel, hogy a kép előterében az alföldi szikes vidék tipikus lila bojtortján virága látszik.

A nap változásait nem tudtuk megfelelő képanyaggal kísélni Jókai leírása szerint, de a délutáni /9. kép/ és a késő alkonyi felvétel /10.kép/ lehetővé teszi az olyan feladatok megoldását, hogy keressék meg Jókai művében a tanulók azokat a leírásokat, amelyek a látott képek valamelyikéhez kapcsolódnak.

Ezután a hortobágyi madárvilág néhány tipikus képviselőjét természetes környezetben mutatjuk be. Nem véletlen, hogy a gólya két képet kapott. Megint utalhatunk a Vihar a pusztán c./János vitéz/részletre, vagy a Kiskun-ság c. Petőfi versre, de az útilevél részlet szinte i-

lyen illusztrációt kívánt:

"Néhány lépésnyire az úttól csillog egy kis tó, szélén sötétzöld káka és világoszöld sás; mellette bibicék nyargalásznak búbos fejeikkel, s a tó közepén nagyokat lép hosszú, piros lábával a melankólikus gólya..."

Az eddig elemzett képek ma készültek ugyan, de tartalmukban, hangulatukban Petőfi és Jókai korának felidézői. Ezeket a tájakat a XIX. század hortobágyi utazói is így láthatták.

A 15-23. kép azonban már a mai utazó szemével nézi a Hortobágyot. Az útilevél utáni 4. feladat: "Keressétek meg a térképen Hortobágyot! Mondjátok el, mit olvastatok, hallottatok erről a pusztáról? Milyen ma a Hortobágy?" A 15. és 17. képen a Hortobágyon keresztülvezető Fűzesabony-Debrecen vasútvonal is látszik, ott füstöl egy tehervonat, s a vasúti töltés alján érnek véget a palántasorok is. De igazában itt a nagyüzemi gazdálkodás s a közös munka örömét is bemutatgatjuk.

A két régi emlék képe, a csárda és a kilenc lyukú hid, amelyről Jókai is megemlékezik leírásában, lassan átvezet a következő témához, az útközbeni haladás érzékeltetéséhez. De előbb még összevetjük a két hid-képet, a fényképet és Csontváry: Viharos Hortobágy c. képét.

A kilenc lyukú hid nemcsak az előző téma záróképeként

jelenhet meg, hanem a Debrecenről hozott képsor bevezetőjeként is szerepelhet.

Helyes Jókai szemléletes szövegét is idézni: "Az országút nem messze a csárdától egy monumentális kőhidon visz keresztül, mely kilenc boltozatos oszlopon nyugszik." A Csontváry kép pedig az előbb említett tájban mintegy sűríti az Alföldről, a Hortobágyról eddig elmondottakat. Majd a betonút, a Keleti-főcsatornán átvezető modern hid a ma Hortobágyát reprezentálják. Mint ha mi is ott utaznánk a Debrecen felé suhanó autón.

A leírás sorrendjével kapcsolatban tanítjuk: "...végigutazunk képzeletben a tájon, s olyan sorrendben rögzítjük benyomásainkat, ahogy az utazás során értek bennünket."

Ezt a képsort a 24. kép vezeti be: Debrecen látképe a magasból. Alkalmazkodunk Az Alföld c. vers utáni 4. feladathoz: "Figyeljétek meg, hogyan mutatja be a költő az Alföldet! Gondolatban a magasba emelkedik, s először a Dunától Tiszáig húzódó rónaság teljes képét vetíti elénk. A részleteket csak ezután figyeli meg és mutatja be. Soroljátok fel, mit látott a költő szülőföldjén. Tartsátok meg a vers sorrendjét is!"

A nagy területen fekvő alföldi város légifelvételén azután mi is megfigyelhetjük a részleteket, a Nagytemplomot, mögötte jobbra a kollégium szürke tömbjét. Gon-

dolatban ugyan, de a képek segítségével végighaladunk a városszéli temetőtől egészen a Nagytemplomig. Majd belépünk a kollégium kapuján, ennek könyvtárában fejezzük be debreceni sétánkat.

A képek tartalma

2. kép: Magyarország domborzata és vizei. Kiemeltük rajta a Hortobágy és Debrecen felirást. Ez a bevezetés részben azt akarja szolgálni, hogy minden gyerek valóban megfelelően tudja elhelyezni az ország térképén e tájat és várost, részint pedig azért, hogy a földrajzzal való koncentrációra is felhívjuk a figyelmet. Ez utóbbit azért is hangsúlyozzuk, mert e diafilmmel földrajz órán is jó hasznát veheti a szaktanár. A földrajzi diapozitívek sorában nem kaphatott ilyen részletes képanyagot a téma, azonban segítsünk e filmmel a másik tantárgynak is. Szükséges ez a kép a Petőfi-útlevelel utáni 4. feladat miatt is.

3. kép: A szélesen elterülő sík vidéket csak a háttérben húzódjó jegenyesor zárja le. Tipikus alföldi kép. A tanyarendszer - tudjuk - kiveszőben van, ezért választottuk ezt a képet, hogy a tanyát is bemutathassuk. Magányos épület, szomszéd sehol. Az épület körül kis kert, árnyas fák.

4. kép: Id.Markó Károly művészi képe az általánost ragadja meg a pusztában. Az Alföld kopár tája szinte összeolvad a horizonttal, csak a "T" alakú gémeskút töri meg a pusztaságot, a végtelen síkságot.
5. kép: Az előző festményen a művész által kiemelt gémeskút a mai Hortobágnak is jellemzője. A ménes, a gulya itatása, delelése a gémeskútnál történik. Az előtérben nyúlik el az itatóvályú, távolabb egy ménes foltja, jobb oldalon, még messzebb, facsoport. "Nem volt virág, nem volt fa, nem volt bokor ott" - a Petőfi versidézet a képen is érzékelhető. Az ég teljesen tiszta, szinte érzik a meleg nyári idő.
6. kép: Az előbb látott kettős kútnál itat a ménes. Balról a csikós, lova szép alakú, büszke fejtartású paripa. A csikós egész magatartása, nyugodt figyelmet mutat. Öltözéke: szélesen felhajtott csikós kalap árvalányhajjal, sötét-kék gatyá, cifraszür.
7. kép: A gulya itatása a gémeskútnál. Ezen a felvételen hasonlít a gémeskút leginkább a Markó kép kútjára.
8. kép: Juhnyáj legelészik sovány fűvön. A kép előtérben az ugyancsak jellegzetes alföldi növény,

a lila bojtortján. A nyáj mögött, a pusztai emberek nyugalmával a juhász. A képekkel gyakrolhatjuk azt is, hogyan nevezzük a nagyobb csoportban levő juhokat, teheneket, sertéseket, libákat stb., s hogyan hívjuk az ezeket őrző embereket. A juhász fején az érzékelhetően nagy meleg ellenére is kalap van. A nyári hőségben a napszúrás ellen védi. Mögötteszikes föld foltja fehérlik kopáran, s egészen messze tanya látszik. A 3. kép kis tanyája körül lombos fák állnak, itt már minden kopár. Valószínűleg ezt már csak gazdasági épületnek használják.

9. lép: A fény késő délutánt mutat. A vágató ménest csikósok terelik. Jobbról, a kép előterében szénaboglya. A háttérben az Alföld végteleneje.

10. kép: A besötétedés előtti pillanatokat örökíti meg a felvétel. A lenyugvó nap utolsó visszaverődő sugarai a botjára támaszkodó gulyás s az ökrök, tehenek sziluettjét mutatja.

11. kép: A tőkésrécét, ezt a hazai vizeken közönséges madarat látjuk a békanyálas vizen, természetes környezetben.

12. kép: A felvetel egy nirtelen felröppenő fácánkakast ábrázol. Ritka pillanatot kapott lencsevégre a fotóművész. Az alföldi síkság ezen a képen is jól bemutatható, noha a háttér homályos.
13. kép: "Nekem legkedvesebb madaram a gólya, édes szülőföldem, a drága szép alföld hűséges lakója." - E képnél Petőfi sorait szívesen idézzük. Az egész gólyacsalád az elröppenő gólyafiókat figyeli. Szétterjesztett szárnyai mögött a bárányszerű nyári ég.
14. kép: A Petőfi útlevel-részlethez ennél jobb illusztrációt fotómegoldásban aligha találhatnánk. Az egyik gólya éppen zsákmányra csap le a kis tavon, egy másik a tó közepén lépked hosszú lábaival.
15. kép: A Hortobágyon húzódik keresztül a Fűzesabony-Debrecen vasútvonal. A sinen éppen egy tehervonat halad, mozdonya feketén füstöl. Nem modern vonat ez, mégis a mi világunkat idézi. Az előtérben a száraz nád bugája és a vadon termő korpafű még a régi Hortobágy, de a vonat a mai Hortobágy életéhez ad bevezető képet.
16. kép: A nagyüzemi állattenyésztés képét látjuk. Hátterben az istállók, előtérben a karámban kis-

borjak.

17. kép: A nagyüzemi mezőgazdaság. Palántázógép könnyíti a növénytermesztés munkáját. A palántasor a vasúti töltés tövében végződik.
18. kép: Az előző kép folytatása. Igaz, a Hortobágyra nem éppen ez a legjellemzőbb a növénytermesztés szempontjából. Azért választottuk mégis ezt a képet, mert a párhuzamos sorok végtelenben érzékelt találkozása az alföldi síkságot kitűnően kiemeli. A földtábla végén a kerékpárok. Jellegzetes alföldi közlekedési eszköz. Nagyok a távolságok, kevés a kiépített út. A kerékpár a kitaposott keskeny földúton is segíti az embereket, hogy könnyebben és rövidebb idő alatt éri el céljukat. Az előtérben a Hortobágy folyó vize.
19. kép: A Hortobágy halastava sok embernek ad kenyeret. A gazdag zsákmányt a halászati szövetkezet tagjai éppen csónakba emelik.
20. kép: A hortobágyi csárda. Ez a csárda már Petőfi és Jókai idejében is megvolt. Azóta többször átépítették, de jellegében ugyanaz maradt. Ma idegenforgalmi érdekesség. Bolthajtásos tornácával, piros muskátlikkal, kis előkert-

jével a régi falusi házak életének hangulatát kelti.

21. kép: A kilenc boltozaton nyugvó hidat látjuk. Ezzel a hiddal még a következő képen is találkozunk. A Hortobágyon vezet át. Túlsó végénél balról a csárda, jobbról egy parasztház látható. A kép azonban elsősorban azért lesz kedves tanulóink előtt, mert a vizparton kiránduló gyerekek vidám és tarka csoportját látjuk. Szaladgálnak, uzsonnáznak, egynéhányan pedig horgásszerencsével próbálkoznak a vizparton.

22. kép: Csontváry: A viharos Hortobágy. Megfelelő előkészítés után nyugodtan bemutathatjuk 5. osztályos tanítványainknak a zseniális festő képét. Ez a művészi kép sűriti mindazt, amit az előző képeken az alföldi tájjal kapcsolatban megbeszéltünk, valamint, amit eddig olvastunk róla. A művész célja nem az volt, hogy a hidat ábrázolja, hanem a kitörő vihar előtti perceket örökítse meg. Mégis mindaz visszatér, illetve megjelenik a képen, amiről az olvasmányok alapján eddig beszéltünk. Felfokozott színekkel festi az égen a közelgő zivatart, a horizont alján sötétlő felhők érzékeltetik, hogy a csikósok vágatása a

hidon és a legelőn, a lovak ágaskodása, száguldása indokolt, a vihar mindjárt ideér. Ezzel teljesen ellentétes nyugodtságot tükröz a botra támaszkodó gulyás alakja, s a Hortobágy vize szélében álló szomjas állatok. A kép előterében levő ökrök felemelt fejtartása érzékelteti még, hogy valami váratlan van a levegőben, amelyet ezek az állatok is érznek.

23. kép: Ezzel a képpel indítjuk meg tulajdonképpen a Debrecenről szóló témát. A bevezetőben szólunk a következő képsor nevelési lehetőségeiről. Itt arra mutatunk rá, hogyan tudjuk a statikus képekkel az útközbeni haladást érzékeltetni. Mintha mi is a Debrecen felé tartó autóban ülnénk s ebből nézve haladnánk a városba.

24. kép: Debrecen látképe a magasból. Áttekintjük e képen az egész várost, miként Petőfi tette a versében. Látjuk az alföldi városokra leginkább jellemző települési formát: a központját nagyobb házakkal, s a szélesen elterülő várost, kisebb házakkal, kertekkel a távolban. Azonban e képen is jól megfigyelhető már a Nagytemplom, valamint mögötte jobbról a kolégium szürke tömbje, amelyeket majd köze-

lebből is bemutatunk.

25. kép: "Estefelé értünk Debrecenbe. A temető mellett jöttünk el, hol Csokonai pihen." Szükségesnek tartottuk, hogy megmutassuk a költő sírját, még akkor is, ha Csokonai nevével a tanulók később találkozhatnak. Petőfi példaképe volt, ez érződik az útlevél soraiban is, ezért kell nekünk is ezt a nevelési lehetőséget megragadnunk. A képet természetesen a 7. osztályban ismét bemutatathatjuk.
26. kép: Az alföldi városok tipikus városszéle. Nem különbözik a falutól. Földszintes, hosszú házak, amelyeknek csak egy helyisége nyílik az utcára, magas deszkakerítés. Az alföldi parasztember zárkózottsága az építkezésben így nyilvánul meg. Az utca sincs kövezve, a házak előtt húzódik csak a keskeny téglajárda. A szegények negyede volt ez minden alföldi városban. A képen jobbról az Alföld fája, az akácfa.
27. kép: Haladunk a város közepe felé. Az utca rendezettebb, a házak is szebbek, nagyobbak, az úton autó halad, s az emberek a villamosmegállóban állnak.

28. kép: Debrecen központi tere. A légifelvétel központjában is ez állt. Szemben a Nagytemplom, jobbról a városháza és a MÁV igazgatóság épülete.
29. kép: A Nagytemplom közelről. A reformot megelőző fellendülés az építkezésben is megnyilvánult. Hazánkban is tért hódított európai mintára a klasszicizmus, ennek egyik jelentős reprezentánsa a Nagytemplom, Péchy Mihály alkotása. Ennek és az előző képnek a megmutatása az irodalom órán kívül még a földrajz - és a történelem órán is lehetséges. Hiszen az 1849 -i szabadságharc idején Debrecenben volt a kormány székhelye. A Nagytemplomban szavazta meg 1849. április 14-én az országgyűlés a Függetlenségi Nyilatkozatot. A II. világháború folyamán 1944. október 19-én szabadult fel a város, és az ország teljes felszabadulásáig ismét itt székelt az ideiglenes Nemzeti Kormány, s az Ideiglenes Nemzetgyűlés ismét a Nagytemplomban ült össze 1944. december 21-én.
30. kép: Az ősi kollégium több, mint 400 éves múltat tekint vissza, s hirtelen túlterjed az ország határain. 1660-ban alakult, de ennek az iskolának az elődje 1549-től már híres iskola volt. A XVIII. század végén a kollégiumban már ma-

gyar nyelven tanítottak. Ez a rajz a kollégiumot az 1802-es nagy tűzvész előtti időkből ábrázolja.

31. kép: Az ősi kollégium mai képe kivüről. Igaz, magából az épületből itt kevés látszik, mégis szívesen közöljük ezt a képet. Így illeszkedik ma a városképbe. Előtte Bocskai István szobra áll, aki 1557-1606-ig erdélyi fejedelem is volt. E képnél is a történelemmel való koncentrációra gondolunk. Bocskai sikeresen harcolt hajdúival a császári önkény ellen. Segítségükkel aratott Álmosdnál 1604-ben győzelmet a császári csapatok ellen. Hálából Bocskai megvédélmezte a székelyeket és a hajdúkat a nemesi elnyomástól, az utóbbiaknak nemességet adott és letelepítette őket. Így keletkeztek a hajdúvárosok. Méltó tehát szobrára, és indokolt, hogy éppen Debrecenben állították ezt fel.

32. kép: A kollégium épülete más nézetből. A jelenleg már klasszicista stílusú bejárat, a tümpannonnal és az oszlopokkal már az első légi felvételen is kivehető, s minden további képen is látható. Ezen a képen oldalnézetben is ezt látjuk.

33. kép: A kollégium udvarán vagyunk. A 31. képen meg-

figyelhető árkádos udvar ma is változatlan. A kollégium udvarán ott látjuk a diákokat is. Ebbe az épületbe az első osztálytól a gimnazista korú gyerekek is járnak, de teológiai akadémiaja is van.

34. kép: A kollégium híres könyvtárában vagyunk. A budapesti Országos Széchényi Könyvtár után hazánk második legnagyobb könyvtára, ahol igen sok régi és ritka nyomtatványt is őriznek.
35. kép: A könyvtárból azoknak az íróknak a könyveiből mutatunk be eredeti kiadásokat, akik a kollégium diákjai voltak, s akikről tanulóink is hallanak. Arany János Toldijának 1847-es kiadása, és Csokonai két könyve látható itt. Az általános iskolában kevésbé ismert Dorottya, s 1804. április 15-én, Rhédei Lajosné temetésén elmondott Halotti beszédének kiadása. Majd a 7. osztályban tanítjuk, hogy Csokonai egy temetésen mondott halotti beszéde alkalmával fázott úgy meg, hogy ez a beteg tüdejü költőnek a halálát okozta. Ezt a képet tehát a 7. osztályra is gondolva közöljük.

A képek leírása természetesen jóval részletesebb, mint amennyit mi 5. osztályban tanulóinknak elmondhatunk. Sokszor kapunk azonban váratlan kérdéseket egy-egy kép

bemutatása alkalmával. Ehhez kívántunk segítséget adni.

Bár a képsor összeállításánál, mint az eddigiekből is kitűnik, valóban az 5. osztályos tanterv és tankönyv volt előttünk, de néhány helyen utaltunk a más tárgyakkal, más osztályok irodalmi anyagával való koncentráció lehetőségére.

Az 5. osztályban egy-egy alkalommal ne vetítsünk sok képet, ezzel nem segítjük, hanem gátoljuk őket abban, hogy mondanivalójukat jól fejezzék ki. Ha nagyon sok képről akarunk iratni, könnyen csak szintelen felsorolást kaphatunk, holott éppen az ellenkezője a célunk.

A képsor első részének együttes vetítését különösen akkor tartanánk szerencsésnek, amikor a 8. osztályban leírást vagy elbeszélést iratunk. Tanítványaink ebben az osztályban, természetesen, sokkal nagyobb átfogó áttekintőképességgel rendelkeznek. tipikus fogalmának tanításához is alkalmas lehet a képsor.

Konkréten Váci Mihály: Tanyatemető c. riportjára gondoltunk, a 8. osztályban való felhasználásnál. Hosszabban időznénk itt a tanyák képénél, melynek temetését látja a költő, aki hiába keresi az ég felé nyúló kutágast /Markó: Alföldi táj gémeskúttal: 3. kép/, az otthonukat vesztett golyákat, de éppen úgy, mint másfél évszázada, itt megjelenik a ménes, két csikóssal, karikással, cser-

ditve és kiáltozva. A végtelen pusztaság azonban termőföldre változik, háromezer hold őszi búzavetést lát a költő, s kétezer holdas "ágyásokat" - melyek láttán, a teremtő emberi munka előtt való tisztelgés-ként le-emelné a kalapját.

ETALON

Hortobágy-Pécsen c. diafilm
(alt. isk.) Tauterismushó

a spec. feladatnak megfelelően készült megfélel.

Budapest, 1967 ápr. 25.

ISKOLAI TANESZKÖZŐK GYÁRA
Készítette: Kőrösi János
IFERT V. részéről ITG Kutató Osztálya részéről